

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 26.03.19

Dette dokumentets nettside (URL) er:

https://www.litteraturogmedieleksikon.no/cm4all/uproc.php/0/litteraer_salong.pdf

Litterær salong

Den litterære salong er i randsonen mellom det offentlige og det private (Faulstich 2002 s. 22). I salongene var det et ideal å oppføre seg og skrive galant.

Salongene som “åpne frirom for diskusjon og tankeutveksling” fikk en politisk funksjon i det franske samfunnet, selv om de grunnleggende maktstrukturene ikke endret seg (Heyden-Rynsch 1992 s. 60). Uavhengighet, fordomsfrihet og toleranse var idealer (Heyden-Rynsch 1992 s. 61). Mange av ideene bak den franske revolusjon ble varmt forsvart (s. 64). Salongene hadde vist demokratiseringstendenser lenge før revolusjonen.

En salong kunne fungere som en “mediator mellom marked, avantgarde og akademi” (Joch og Wolf 2005 s. 161).

Vertinnen hadde “mild autoritet” som fungerte som et formidlingsledd i den sosial kretsen (Heyden-Rynsch 1992 s. 18). Kvinnene var formidlere (Heyden-Rynsch 1992 s. 226). “I denne enklaven av sosial omgang fremmer hun [dvs. vertinnen] de forskjelligste begavelsenes originalitet, virvler dem om hverandre og forbinder dem til en spesifikk helhet som beriker alle de tilstedeværende.” (Heyden-Rynsch 1992 s. 18) Det var ingen krav om enighet eller felles perspektiv hos deltakerne. Mange tabuer ble åpent diskutert (Heyden-Rynsch 1992 s. 65). Salongene var helt avhengig av deltakerne åndelige uavhengighet for å fungere (Heyden-Rynsch 1992 s. 35). Generelt er salongene preget av vilje til emansipasjon, opplysning, dannelselse og toleranse.

Kvinnene/vertinnene ble på fransk kalt “salonières” og deltakerne “habitués”. Kvinnene ga seg selv plass og taler på likefot med menn. Salong hadde sin opprinnelse i et aristokratisk samfunn, men bidro til å åpne kulturlivet opp for et intellektuelt borgerskap (Heyden-Rynsch 1992 s. 229).

“I de aristokratiske salongene dyrket man konversasjonskunsten og den vittige, paradoksale og snedige formuleringen, og en rekke selskapsleker gikk ut på å lage raffinerte korttekster. Salongens litterære praksis bidro i sin tur til en litterarisering av korttekster og ble innledningen til en prosess der korttekstene i økende grad ble forstått som litteratur.” (Grøtta 2009 s. 18) I salongene “gjaldt det å antyde fremfor å fullføre en tanke og å legge til rette for dialog framfor monolog. Dermed oppstod en litteratur der man dyrket antydningens kunst, den subtile formulering, viddet, paradokset og gåten” (Grøtta 2009 s. 21).

Blant deltakernes vanlige aktiviteter når de møttes var “deklamering, musisering og diskutering” (Heyden-Rynsch 1992 s. 22). Konversasjon ble innen salongmiljøene oppfattet som en litterær sjanger på linje med dikt og dramaer (Martin-Fugier 2003 s. 332). Samtalene hadde sosiale funksjoner, men fungerte også som en slags kammermusikk (Martin-Fugier 2003 s. 333) Deltakerne drev med “sosialt samvær som kunstverk” (Heyden-Rynsch 1992 s. 17). Ironi og paradokser bidro til den spirituelle konversasjonen (Heyden-Rynsch 1992 s. 79). I salongene rådet det en “konversasjons-ideologi” der samtalene beviste at mennesket er et sivilisert vesen (Chatelain 2003 s. 25). Diskusjonene kunne utarte til “konversasjonsakrobatikk” (Heyden-Rynsch 1992 s. 34). Samtalene fortsatte måneder og år, og i forskjellige salonger som de samme personene deltok i (Heyden-Rynsch 1992 s. 17). Deltakerne prioriterte samtalene høyt, og hadde rikelig med tid til denne sosiale omgangsformen. (Tidsmangel er én av grunnene til at salongkulturene døde ut; Heyden-Rynsch 1992 s. 17). Kvinnenes brevveksling med deltakerne var en slags videreføring av konversasjonen (Heyden-Rynsch 1992 s. 152).

De meningene som var undertrykt av sensur, kunne ofte ytres fritt innen salongens fire vegger, dvs. i en privat situasjon som grenset mot det offentlige (Heyden-Rynsch 1992 s. 149). Salongene i opplysningstiden var samlingssteder der de offisielle, dogmatiske sannhetene som myndighetene representerte, kunne diskuteres og stilles spørsmål ved (Gilmont 2003 s. 34). Salongen ble et forum for fri meningsutveksling. Kvinnene hadde “en risikolysten selvrealiseringstrang” (Heyden-Rynsch 1992 s. 144).

Tendensen var at salongene ble avholdt i relativt små rom, for å lette den intime konversasjonen (Lanson og Tuffrau 1953 s. 171). Det var å snakke sammen som var hovedformålet – om litteratur og andre kulturelle uttrykk, nyheter, skandaler osv., men med vekt på skjelne, analysere, få fram nyanser, i en slags undersøkende psykologi eller psykologisk analyse (s. 172-173). I de parisiske salongene på 1600-tallet burde alle vise mot, eleganse, høflighet, verdensvanhet, finesse og oppfinnsomhet (Genet 1973 s. 20). Tekster ble sammenlignet. Også ords betydning og skjønnhet ble debattert. Bruk av aforismer/maksimer var populært i salongene (Lanson og Tuffrau 1953 s. 225).

I franske salonger på 1600-tallet ble det framført “dramatiske ordspråk” (fransk: “*proverbes dramatiques*”), små, improviserte skuespill, komedier der intrigen var basert på et ordtak (M. Martin i Musset 1984 s. 3). Deltakerne i salongene spilte i rollene.

Den franske salongvertinnen Delphine de Girardin definerte salonglivet slik: “En salong må være en engelsk hage, tilsynelatende uten orden, men denne uordenen er ingen tilfeldighet, men den høy, sublim kunst.” (siteret fra Heyden-Rynsch 1992 s. 199) Delphine de Girardin hadde litterære spørrekonkurranser som en av aktivitetene (Heyden-Rynsch 1992 s. 199). Salongene inspirerte noen forfattere til å skrive tekster som ligger nær opp til samtaler (Chatelain 2003 s. 35).

Franske salonger på 1600-tallet ble ledet av kvinner som Catherine de Vivonne (hennes salong fra 1608 var den første; Lanson og Tuffrau 1953 s. 161 og 170), de Sablé, de Monpensier, Sully, Choisy, La Suze, de Scudéry, de Scarron og Robineau. På 1600-tallet bidro de litterære salongene til å øke leseferdighetene blant kvinner i byene (Aragon 2009). En tidlig forløper for salongene var den franske greven og grevinnen d’Étampes’ samlingssted på 1500-tallet for forfattere i daværende Rue Pavée i Paris (Lacouture 1996 s. 46). Allerede i siste halvdel av 1600-tallet begynte det å bli vanlig med borgerlige salonger, dvs. ledet av kvinner som ikke tilhørte adelen (Couty 2000 s. 296). Salong-kvinnene bidro til “en frisetting av menneskelig og samfunnsomformende potensiale” (Heyden-Rynsch 1992 s. 144).

Den franske adelskvinnen Catherine de Vivonnes slott Rambouillet lå i nærheten av Louvre og var et viktig kulturelt samlingssted for noen franske forfattere i første halvdel av 1600-tallet (Vivonne giftet seg med markien Charles d’Angennes i 1600). Hun likte ikke det militære preget som hoffet til kong Henri 4. hadde, og det var derfor hun i 1608 trakk seg tilbake til sitt hjem for å motta vennene sine der. Begynnelsen av hennes salong regnes vanligvis fra 1610. “Det nye var å samle regelmessig de samme mennene, de samme kvinnene, i et øyeblikks likeverd og i full frihet, ikke for det seremonielle, men for fornøyselsens skyld, ikke for en utvendig og konkret glede, dans, måltider, forestillinger (selv om disse atspredelsene ikke var utelukket), men for den rene gleden som skapes når ånder møtes som beriker hverandre gjensidig gjennom kontakten og tilskynder hverandre å yte sitt beste i det de produserer.” (Lanson og Tuffrau 1953 s. 170-171) Rommet som salongen foregikk i var dekorert med blått og blomster i vakre krystallvaser (Sourget 2006 s. 216). Det såkalte “blå rommet” var trukket med blå fløyel. Åtte tjenere stod til tjeneste for gjestene.

“The founder of this salon, Catherine de Vivonne, was born in Rome in 1588 and was the daughter of a famous diplomat, Jean de Vivonne, marquis of Pisani. On her

mother's side she claimed descent from the princely house of the Savelli. Thus her background was essentially Italian, although she had followed her husband, Charles d'Angennes, marquis of Rambouillet, to Paris and settled there." (Mirollo 1963 s. 70)

"Born in Rome to Jean de Vivonne (marquis of Pisani [...]) and Giulia Savelli, Madame de Rambouillet (1588-1665), the wife of Charles d'Angennes, marquis de Rambouillet (1577-1652), opened the first famous seventeenth-century French *salon*. *Salons* were a gathering place for various distinguished persons: aristocrats of all ranks, cardinals (Richelieu), Louis XIII (at least once), and *l'honnête homme*, who could be a bourgeois. For the most part, *habituées* (regulars) were well-educated men and women who shared an interest in literature, philosophy and music. Moreover, they were witty. *L'incomparable Arthénice*, an anagram of Catherine, established the first and the best of *salons* and received her guests every Saturday. On fine summer days, they had a *cadeau* (literally a gift) which was an outing in the countryside: *une fête champêtre*. [...] Catherine de Vivonne, marquise de Rambouillet, lived in a private house, then called *un hôtel particulier*, l'Hôtel de Rambouillet, rue Saint-Honoré. But *l'Hôtel* relocated in 1618. Its new address was *rue Saint-Thomas-du-Louvre*. Arthénice received her guests in her blue room, *la chambre bleue d'Arthénice*. She usually sat in bed and her guests, *la crème de la crème* of French society, gathered in a *ruelle* (literally a narrow back street), one side of the bed. Bedrooms were very large in the best homes of the seventeenth century and beds were canopied beds featuring sumptuous drapes that were drawn closed at night, especially on wintry days." (Micheline Walker i <http://michelinewalker.com/tag/salons/>; lesedato 15.09.15). "In her famous *chambre bleue* the learned *Arthénice* was initiating her attempt to promote the kind of polite society earlier adumbrated by Castiglione in the *Cortegiano*." (Mirollo 1963 s. 69)

Madame Rambouillet ønsket i sin salong samme "urbane raffinement" som i antikkens Hellas og Roma og i renessansens italienske bystater (Forestier 2006 s. 124). Forbildet for mennenes eleganse var hoffmannen slik han ble beskrevet av italieneren Baldassare Castiglione i boka *Hoffmannen* (1528) (Forestier 2006 s. 124). "Hans mest berømte verk er Boken om hoffmannen (1528), der han i dialogform skildrer hoffmannens liv og virke. I motsetning til Machiavellis fyrste, som er et storslått, men asosialt individ, skal hoffmannen leve i harmoni med seg selv og sine omgivelser. Boken om hoffmannen ble på 1500-tallet utgitt på en rekke språk i tillegg til italiensk, og boken ble svært populær også i de nordiske landene." (<http://www.solumforlag.no/forfattere/castiglione-baldassare>; lesedato 09.09.15) "*The Book of the Courtier (Il Libro del Cortegiano)*, by Baldassare Castiglione (1478-1529), published in 1528, constitutes Castiglione's memoirs of his life at the court of the Duke of Urbino and is a description of the courtier. The book is rooted in Cicero's treatise on the duties of a gentleman, the newly translated *De Officiis* (1511) [...] In France, *l'honnête*

homme was described by Nicolas Faret (*L'Honnête Homme ou l'art de plaire à la Cour*, 1630) and the Chevalier de Méré's *Discours sur la vraie honnêteté*. [...] Yet, one's rank did not play a primary role in qualifying as a *salonnier*, but manners and *finesse* did, including moral refinement." (Micheline Walker i <http://michelinewalker.com/tag/salons/>; lesedato 11.09.15)

Honoré d'Urfés hyrderoman *Astrea* (på fransk *L'Astrée*, publisert fra 1607) skal ha vært en litterær inspirasjon for fru Rambouillet til å skape salongen (Lanson og Tuffrau 1953 s. 170). Et maleri av Claude Deruet viser datteren Julie-Lucine d'Angennes utkledd som *Astrea* i hyrderomanen. Bildet ble malt ca. 1635 (Quinsat 1990 s. 214). *Astrea* fungerte på hele 1600-tallet som en slags manual når det gjaldt å utvise elskverdigheter (Lanson og Tuffrau 1953 s. 170). Den italienske dikteren Ludovico Ariostos epos *Den rasende Roland* (1516) ble høyt verdsatt i salongen, og kvinner fikk kallenavn fra eposet: Madame de Rambouillet ble kalt Bradamante, og Georges de Scudéry ble kalt Astolphe (Guy Riegert i Boileau 1984 s. 21).

“Other than polite and witty conversation, the main activity of *salonniers* and *salonnières* (salonists) was writing. They had been influenced by Giovanni Battista Guarini's (1538-1612) *Il Pastor Fido* (1590), a pastoral tragicomedy, and Honoré d'Urfé's *L'Astrée* (1607-1628), a lengthy novel featuring shepherds and shepherdesses living in bucolic settings resembling *Il Pastor Fido's* Arcadia. *Salonniers* and *salonnières* wrote abundantly and love was their favourite topic. [...] According to the rules of *Préciosité*, a movement born in *Salons*, women looked upon themselves as precious or *précieuses*. Moreover, *Préciosité* had banished unrefined behaviour, in general, and unrefined courtship, in particular.” (Micheline Walker i <http://michelinewalker.com/tag/salons/>; lesedato 11.09.15).

Blant dem som deltok i Rambouillets salong var Marie Madeleine La Fayette, Vincent Voiture, Madeleine de Scudéry, Isaac de Benserade, Pierre Corneille, markise de Sévigné og Charles de Saint-Evremond (Lanson og Tuffrau 1953 s. 171 og 229). Forfatterne Jean Ogier de Gombauld og Hippolyte-Jules Pilet de La Mesnardière var ofte i Rambouillet-salongen (Guy Riegert i Boileau 1984 s. 24-25). Corneille leste sitt skuespill *Polyeucte* (1643) i salongen (før det ble framført) og fikk kritikk for den kristne tematikken i martyrdramaet (Lanson og Tuffrau 1953 s. 180). Markise de Sévigné var i Hôtel de Rambouillet kjent under navnet Sophronie. Hun skrev en stor mengde brev til sin datter, og noen av disse brevene sirkulerte og ble lest i salongene i Paris (Lanson og Tuffrau 1953 s. 234). Marc-Antoine Girard de Saint-Amant var forfatter og diplomat, og ofte gjest i Rambouillets salong når han ikke var utenlands (Guy Riegert i Boileau 1984 s. 29).

Romanforfatteren Madeleine de Scudéry var fast gjest i Hôtel de Rambouillet. I hennes roman *Artamène, eller den store Cyrus* (1648-53) omtales Hotel de Rambouillet under navnet “Palais de Cléomire” (Heyden-Rynsch 1992 s. 38). Cléomire var navnet hun ga Madame de Rambouillet. Scudéry roste fru Rambouillet: “Alt hun sier er både nobelt og naturlig, hun leter ikke etter ordene, det er ingen nøling i hennes ord, hennes tale er klar og enkel, det er noe elegant ved måten å snakke på, og ingen affektasjon i hennes stemme.” (siteret fra Quinsat 1990 s. 40) Catherine ble i salongen også kalt Arthénice (et anagram med bokstavene i navnet hennes) (Lanson og Tuffrau 1953 s. 171).

Paul Pellisson var “teoretiker for litterært galanteri” (Forestier 2006 s. 126). Han var en nær venn av Madeleine de Scudéry og ble i hennes salong kalt “lördagens Apollon” (Apollon var den greske guden for diktetekunst). Salongen var i Rue de Beauce i Paris. Pellisson skrev blant annet en lang rekke små skuespill” (<http://www.universalis.fr/encyclopedie/paul-pellisson/>; lesedato 14.09.15).

Til sin roman *Clélie* (første bind i 1654) fikk Scudéry tegnet et “følelsenes kart” eller “ømhetskart” (“Carte de Tendre”) (Duchêne 1998 s. 226). Kartet går også under navnet “Kart over de ømme følelsenes rike” (“Carte du pays de tendre”) og viser et landskap som er påført allegoriske navn som “farenes hav”, “likegyldighetens sjø”, “vanens ørken”, landsbyene “respekt”, “godhet” osv. På tegningen ses byer, elver, en skog, en innsjø og andre geografiske kjennetegn. Kartet viser farer og muligheter i følelseslivet, nært knyttet til romanens innhold, men kan ha vært et resultat av den type psykologiserende samtale som Rambouillet-salongen var kjent for (Lanson og Tuffrau 1953 s. 172-173). Scudéry åpnet også sin egen salong i 1652 (Guy Riegert i Boileau 1984 s. 30).

Blant gjestene hos fru Rambouillet var kardinal Richelieu, esteten Bussy Rabutin, dikteren François de Malherbe, den skandaleomsuste adelskvinnen Liselotte von der Pfalz, hertugen av Buckingham, og tragedieforfatteren Pierre Corneille (Heyden-Rynsch 1992 s. 39). Hertugen av Buckingham kom til salongen “så overlesset med smykker, at han lignet en juvelhandler”, og flere av kvinnene tok også på sin fineste pynt når de skulle i salongen (Heyden-Rynsch 1992 s. 41-42). Corneille leste høyt fra flere av sine skuespill i fru Rambouillet salong før han sendte dem til Comédie Française (Heyden-Rynsch 1992 s. 40).

En annen av dikterne i fru Rambouillet's salong var Vincent Voiture. Han hadde borgerlig opprinnelse, men solid utdannelse og svært høy dannelse. Voiture likte utenfor salongen å være en “oversett” poet, og unnlot med vilje å publisere sine tekster (Forestier 2006 s. 125).

I Hotel de Rambouillet var deltakerne fra de ulike sosiale stendene i det franske samfunnet: høyadel og lavadel, litterater og finansfolk, funksjonærer og prester, vitenskapsmenn og kunstnere møttes i et demokratisk forum (Heyden-Rynsch 1992 s. 38). De borgerlige deltakerne i adelskvinnens salonger oppfattet seg selv om en "åndelig adel" og dermed likeverdige de andre gjestene (Heyden-Rynsch 1992 s. 42). Salongene bidro til "å strukturere det litterære feltet [...] rundt fundamentale motsetninger", bl.a. mellom hoffets forfattere og borgerlige forfattere (Bourdieu 1992 s. 82).

På Rambouillet-slottet fant sted var det også andre kulturelle aktiviteter. For eksempel ble Molières skuespill *Ektemannskolen* og *Impromptu i Versailles* framført der på 1660-tallet, med Molière blant skuespillerne (Duchêne 1998 s. 363).

Marki de Montausier elsket fru Rambouilletts datter Julie-Lucine d'Angennes i 14 år før de giftet seg (markien har blitt sammenlignet med både Alceste og Oronte i Molières skuespill; Lanson og Tuffrau 1953 s. 171). Han og andre i salongen brukte tre år på å lage den berømte nyttårgaven for 1. januar 1641, *Julies blomsterkrans*, et manuskript som Julie skal ha funnet på sengen sin da hun våknet. *Julies blomsterkrans* er en slags illustrert diktsamling og minnebok. Innholdet er blant annet 62 madrigaler (en diktsjanger) skrevet av forskjellige diktere som tilhørte morens litterære salong. Tema for diktene er egenskaper ved forskjellige blomster – allegoriske dikt for egenskaper ved Julie. Boka består av 29 sider av vellum (svært fint pergament), alle illustrert med en blomst og med kalligrafisk skrift. Julie giftet seg seinere med han som i 1641 overrakte henne den ferdige minneboka, Charles de Sainte-Maure (senere greve Montausier). Etter at Julie d'Angennes hadde giftet seg og blitt grevinne de Montausier, bygde hun opp et bibliotek i sitt hjem der bøkene var dekorert utvendig av henne selv (Chatelain 2003 s. 109).

"Salons are remembered as places where anything crude was quickly rejected. Only the purest French could be spoken in a *salon* and one's manners had to be refined. A male guest was, at the very least, an *honnête homme*. French *galanterie* is a sturdy institution dating back to medieval courtly love. It reached a summit in seventeenth-century French *salons*. [...] salons are one of the birthplaces of feminism. [...] In some cases, women kept suitors waiting for several years, before marrying. The Duc de Montausier (1610-1690), courted Julie d'Angennes (1607-1671), Madame de Rambouillet's daughter, from 1631 until 1645, before she consented to marry him. She was 38 when she married Montausier. The couple had one daughter. [...] Out of this courtship, a book emerged, entitled *La Guirlande de Julie*. It was given as a present to Julie in 1641 and contained sixty-two madrigals (poems not songs), each featuring a flower. The collection of poems is therefore allegorical, or symbolic. Montausier wrote sixteen of the madrigals (the poetic rather

than musical form), but the preparation of the book was a bit of a contest disguised as a game. Among the authors are Racan, Tallemant des Réaux and others. The challenge consisted in finding the “pointe” or conceit, a clever and witty way of saving “little nothings.” Only the finest authors contributed *madrigaux* to the collection. The *Guirlande*'s calligraphist was famed Nicolas Jarry and each flower was painted by Nicolas Robert on vellum. It is an illuminated manuscript.” (Micheline Walker i <http://michelinewalker.com/tag/salons/>; lesedato 11.09.15).

Dikteren Antoine Godeau i madam Rambouillet's salong var liten av vekst, og ble av deltakerne humoristisk kalt for “Julies dverg” (Forestier 2006 s. 125).

Fra midten av 1600-tallet var det i Paris “ingen rik og kultivert kvinne som ikke ønsket å motta hos seg en utvalgt gruppe som bestod av elegante damer, kultiverte adelsmenn, raffinerte borgere, og skribenter som ikke var for pedantiske. Alle disse hadde lyst til å gjenskape modellen, som hadde blitt mytisk, nemlig det berømte “blå rom” hos markise Rambouillet” (Forestier 2006 s. 124). Madam Rambouillet var skeptisk til både lærde menn og lærde kvinner hvis de viste tegn til å være kjedelige eller usosiale (Forestier 2006 s. 125). Pompøse personer var ikke velkommen. Hun ville ikke lage et lite akademi, og alle måtte tåle humoristiske innvendinger og kritikk fra husets frue og hennes datter.

Forfatteren François de La Rochefoucauld var en hyppig gjest i Madeleine de Souvrés salong i Paris (hun var bedre kjent som markise de Sablé). La Rochefoucaulds *Refleksjoner eller moralske sentenser og maksimer* (1665 og andre utgaver fram til den femte utgaven i 1678) er trolig i stor grad et resultat av en slags selskapslek i Sablés salong: I løpet av en samtale rettet noen oppmerksomheten mot et kontroversielt psykologisk eller moralsk spørsmål. Deltakerne utformet sammen en definisjon av fenomenet. Hjemme i sine private hjem prøvde noen av deltakerne å finne et spesielt velformulert og dristig utsagn om fenomenet (Lanson og Tuffrau 1953 s. 225). Det er bevart ganske mange samlinger av maksimer, men Le Rochefoucaulds er den beste (s. 225).

“I 1654 vender han [La Rochefoucauld] tilbake til Paris, tiltrukket først og fremst av livet i de litterære kretser. I den omsvermede Madame de Sablés salong dyrket man kunsten å lage “portretter”, korte og avslørende karakteristikk av tidens personligheter. Samtidig underholdt man seg med å formulere sine meninger i korte og rammende sentenser. Opptakten til La Rochefoucaulds maksimer ligger således klart oppe i dagen. Han var heller ikke alene om å publisere sine tanker; hans første maksimeutgave kom i 1665, den senere og endelig bearbejdede utgaven i 1678, samme år som Madame de Sablé også utga *sine* maksimer.” (Anne-Lisa Amadou i Rochefoucauld 2002 s. 153-154)

Det var vanlig at tekstene ble lest i salongene før de ble trykt og tilgjengelig for et allment publikum (Aron og Viala 2006 s. 73). Charles Perraults eventyr ble lest i salongene før de ble trykt (Woeller og Woeller 1994 s. 168); de egnet seg godt til å fortelles muntlig, og var et friskt, ukonvensjonelt innslag i salongkulturen (s. 170). Noen diktet egne kunsteventyr, eventuelt inkluderte slike eventyr i sine romaner.

Noen av kvinnene som drev egne salonger, skrev selv betydelige verk. Den tyske kvinnen Christiana Mariana von Ziegler gjorde på begynnelsen av 1700-tallet sitt hjem om til en litterær og musikalsk salong. Noen av hennes dikt ble tonesatt av Johann Sebastian Bach. Franske Claire de Duras hadde sin egen salong og skrev blant annet romanen *Ourika* (1823), publisert uten forfatternavn. Noen skrivende kvinner kom til andres salonger og fikk anerkjennelse der. Den tyske forfatteren Anna Louisa Karsch vakte oppsikt i salongene i Berlin på 1760-tallet. Én av salongene på 1760-tallet var ledet av madame de Boufflers. Jeanne Marie Roland (egentlig Roland de la Platière) hadde en berømt salong i Paris i siste halvdel av 1700-tallet. Salongene bidro til utviklingen av et offentlig rom på 1700-tallet (Rieffel 2010 s. 44).

Julie de Lespinasses salong ble kalt et "laboratorium" fordi den usedvanlig frie tankeutvekslingen der gjaldt både litteratur, filosofi og politikk (Heyden-Rynsch 1992 s. 86). Madame de Tencin hadde en egen salong og var samtidig romanforfatter (Heyden-Rynsch 1992 s. 72). Madame de Châtelet hadde ryktet på seg å lese Vergil, Pope og algebra med samme letthet (Heyden-Rynsch 1992 s. 72). Madame de Lambert var spesielt opptatt av kvinnenenes rolle i samfunnet. Hun skrev verket *Nye refleksjoner om kvinnene* (1727) og flere tekster om barneoppdragelse basert på toleranse (Heyden-Rynsch 1992 s. 67). Madame Récamier ledet en rekke salonger på ulike steder i Europa i løpet av sitt liv: i Paris, Roma og Firenze (Heyden-Rynsch 1992 s. 129). Blant tekstene som ble lest høyt i hennes salonger var verk av den franske forfatterinnen Delphine Gay.

Madame Geoffrin samlet mennesker i sin salong i Paris to ganger per uke: på mandager var det malere, på onsdager forfattere og filosofer (Heyden-Rynsch 1992 s. 74). Hun var mesen for mange av malerne, og understøttet også *Encyklopedien* økonomisk. Hun sammenlignet seg selv med et tre som strekker sine greiner ut i alle retninger. Hun foraktet falskhet og forfengeligheit. Blant forfatterne i hennes salong var Pierre de Marivaux og encyklopedistene. Tidlig på 1760-tallet ble en ung polsk mann presentert i hennes salong: Stanislaus August Poniatowski. I 1764 ble han av den russiske tsarinaen utnevnt til konge av Polen, og kongen inviterte Madame Geoffrin til Polen i 1766. Senere brevvekslet hun med den russiske tsarinaen Katharina 2., og disse brevene ble lest høyt i salongen i Paris. Mange østeuropeere ble

hyppige gjester der, så mange at Madame Geoffrin spøkefullt ble kalt “Paris’ tsarina” (Heyden-Rynsch 1992 s. 76).

Madame de Genlis (1746-1830) levde under elleve forskjellige regjeringsformer og grunnla ca. ti forskjellige salonger (Heyden-Rynsch 1992 s. 115). Hun var en begavet kvinne som under sammenkomstene blant annet spilte harpe, teater og leste fra sine egne verk (f.eks. *Adèle og Théodore, eller brev om utdannelsen*). Hennes *Baron d'Holbachs middager* (1822) gir et bilde av det franske samfunnet og salongkulturen (Heyden-Rynsch 1992 s. 116-117).

Voltaire frekventerte flere parisiske salonger på 1700-tallet, og hans tanker om frihet og framskritt ble understøttet av salongvertinnene. Voltaire beundret den engelske konstitusjonen og det britiske systemet med religions- og ytringsfrihet, og bidro til å spre slike ideer via salongene. Deler av Voltaires lange dikt “Forbundet” sirkulerte i salonger (Cresson 1958 s. 9). Diktet ble senere endret og utgitt med tittelen *Henriaden*.

Den berømte franske matematikeren og filosofen Jean D'Alembert var en av stamgjestene i Madame du Deffands salong (Heyden-Rynsch 1992 s. 77).

Noen salonger utgjorde et kosmopolitisk miljø (Heyden-Rynsch 1992 s. 151). På 1700-tallet var det tendenser til “anglomani” i parisiske salongkretser (Heyden-Rynsch 1992 s. 59). Mange utenlandske besøkende fikk æresroller i salongene (Heyden-Rynsch 1992 s. 63).

“Et karakteristisk trekk ved Paris den tiden [1760-tallet, da den britiske filosofen David Hume besøkte byen] var de såkalte salongene. Salongene dannet møtesteder og sosiale samværsformer for den standsmessige, økonomiske eller intellektuelle overklassen og for dem som gjerne ville tilhøre overklassen. I salongene møttes deltagerne på like fot. Det kunne være musikk, kortspill eller annen underholdning under disse sammenkomstene, men vanligvis var konversasjon det viktigste. Salongene ble gjerne organisert av en vertinne som vanligvis satte sin ære i å samle interessante og berømte personer i sin salong. På denne måten oppsto det en rivalisering mellom salongene, slik at én og samme person vanligvis ikke kunne vanke i flere salonger samtidig. For Hume som berømt utlending ble det gjort en unntagelse, slik at han til en viss grad kunne besøke flere salonger. Salongene fungerte også som en slags intellektuelle åndehull fordi de var tilfluktssteder for ytringsfriheten.” (Hiorth 1972 s. 27) Salongene var som markeder for ideer (Lanson og Tuffrau 1953 s. 171).

Den franske litteraturkritikeren og dikteren Nicolas Boileaus poetikk-verk *Om diktetekunsten* var ikke ukjent for den kulturelle eliten i Paris da det ble publisert i 1674. Boileau hadde lest utdrag fra verket i noen litterære salonger før publiseringen (Guy Riegert i Boileau 1984 s. 8). Jean-Jacques Rousseau begynte i desember 1770 med

“høytlesninger fra sine selvbiografiske nedtegnelser ved noen utvalgte salonger i Paris. Med “rungende, regelmessig stemme, som ikke syntes å lide av den minste ustøhet” fortalte Rousseau om sine dypeste følelser og mest pinlige sykdommer, han la ut om kinkige kjærlighetshistorier og kastet beskyldninger og fornærmelser mot tidligere venner og venninner. Tilhørere forteller at opplesningene kunne vare i atten timer i strekk, bare avbrutt av korte måltider. Snart ble politisjefen i Paris bedt om å få stoppet galskapen. Det lyktes. Først i 1781, tre år etter Rousseaus død, ble første del av *Bekjennelser* publisert, denne gangen møtt med begeistring og dyp beundring.” (idéhistoriker Ellen Krefting i *Morgenbladet* 22. – 28. juni 2012 s. 24) “I vintermånedene 1770-1771 holdt Jean-Jacques Rousseau flere høytlesninger fra sine selvbiografiske oppteignelser i Paris. Tilhørerne var lokket til salongene etter lengre tids rykter om at den berømte opplysningsfilosofen skrev om sitt liv. De fikk det de var kommet for, i overmål.” (Ellen Krefting i http://www.fortid.no/tidsskrift/download/fortid_1102.pdf; lesedato 27.01.16) En av gangene Rousseau leste fra *Bekjennelser*, var den svenske arveprinsen til stede (Saint-Pierre og Trousson 2009 s. 11).

Uttrykket “salongpoet” brukes om diktere nært tilknyttet en salong og som fikk sin største anerkjennelse der. Et eksempel er franskmannen Pierre-Joseph-Justin Bernard på 1700-tallet.

Også naturvitenskapelige temaer ble diskutert i salongene, f.eks. Isaac Newtons gravitasjonslære og teorier om farger, ild, lys og elektrisitet (Wolfschmidt 2002 s. 267). Det fantes fysikkbøker som rettet seg til kvinner uten forkunnskaper om faget, f.eks. Francesco Algarottis *Newtonianismen for damer* (1745; to bind). Også små fysikkekksperimenterte ble gjennomført i noen salonger (Wolfschmidt 2002 s. 268).

Den franske kvinnen Virginie Ancelot var født i 1792, og ble senere forfatter, bl.a. av romaner og en rådgivingsbok for kvinner, og salongvertinne. I hennes salong vanket noen av romantikkens fremste franske forfattere – Chateaubriand, Vigny, Victor Hugo og Stendhal – og politikeren Léon Gambetta (Olivier-Martin 1980 s. 129).

Kåre Tønnesson ga i 2007 ut biografien *Madame de Staël: En høyst uvanlig kvinne*. I et intervju med *Morgenbladet* sa han om Staëls forhold til salongkulturen på slutten av 1700-tallet: “[Moren] Suzanne Neckers salong var av de viktigste i Paris. Den kjente filosofen Diderot var blant stamgjestene. - Salongen ble en viktig del av oppdragelsen til Germaine [dvs. den senere Madame de Staël]. Den ga henne selvsikkerhet, og en uforferdethet i omgang med voksne menn som skulle komme til å prege hennes liv. Som elleveåring var hun omgitt av voksne herrer som tok henne alvorlig, og som hun konverserte med den største selvfølgelighet. Hun presenterte dem også for litteratur hun hadde skrevet selv. [...] det appellerte til henne når salongenes nettverk, deres

konversasjon og diskusjon, intriger og prosjekter ble heftet på “virkeligheten”, slik at de kunne ha politisk effekt.” (*Morgenbladet* 3. – 9. august 2007, s. 32) Germaine de Staël startet etter hvert sin egen salong. Hun samlet ikke bare forfattere, men mektige politikere i denne salongen, blant annet for å få slaveriet opphevet (D’Andlau 1963 s. 69).

Madame de Staëls holdt en av sine salonger på sitt slott i kantonen Waadt i Sveits (Heyden-Rynsch 1992 s. 124). Hun representerte en ny blanding av opplysningsfilosofi og romantisk følsomhet. Hun klarte å forene alle motsetninger i sin salong og skape gjensidig berikelse av ulike perspektiver (Heyden-Rynsch 1992 s. 127). Hennes turbanlignende hodeplagg ble en mote for kvinner i sosieteten.

Den “jødiske salong” (Heyden-Rynsch 1992 s. 132) hadde en jødisk kvinne som midtpunkt. Det var mange slike salonger i Tyskland, særlig i Berlin. På slutten av 1700-tallet var det 10-15 jødiske salonger i Berlin (Heyden-Rynsch 1992 s. 154). Også disse kvinnene ønsket opplysning og frihet, og var opprørere innen sitt miljø (Heyden-Rynsch 1992 s. 133). Henriette Herz’ ledet en slik salong i Berlin. Hun behersket både hebraisk, gresk, latin, fransk, engelsk og italiensk, og prøvde som voksen å lære seg sanskrit, tyrkisk og malaisk (Heyden-Rynsch 1992 s. 138). Hun underviste Wilhelm von Humboldt i hebraisk, altså mannen som senere grunnla universitetet i Berlin. De delte mange interesser: både språkkunnskaper, sentimentalt lesestoff og opplysnings-tidsideer. Herz hadde også et svermerisk forhold til teologen Friedrich Schleiermacher, som ble medlem av hennes salong. Sammen leste de italiensk, Shakespeare og diskuterte Schleiermachers kritikk av religiøs dogmatisme. Også dikteren Jean Paul var gjest hos Herz. Journalisten og litteraturkritikeren Ludwig Börne skal ha gjort to selvmordsforsøk av ulykkelig kjærlighet til den gifte Herz (Heyden-Rynsch 1992 s. 141).

Rahel Levin-Varnhagen grunnla en liten salong i takleiligheten i sine foreldres hus, en salong som ble en av de mest berømte i romantikkens Tyskland. Til å begynne med var Rahel Levin en ugift salongvertinne, og dette var uvanlig (Heyden-Rynsch 1992 s. 142). I en salong hun stiftet senere, var både historikeren Leopold von Ranke, dikteren Heinrich Heine og filosofen Georg Wilhelm Friedrich Hegel blant gjestene (s. 149). Levin-Varnhagen var gift med dikteren Varnhagen von Ense. I hennes salong møttes flere av de tyske romantikerne til diskusjoner (Grabert, Mulot og Nürnberger 1983 s. 164). I Tyskland var Goethe og hans diktning et hyppig samtaleemne i salongene på begynnelsen av 1800-tallet (Heyden-Rynsch 1992 s. 176).

I Levin-Varnhagens salong ble det stilt store spørsmål: “Hvordan kan verden forbedres? Hvor begynner statsmaktens rettigheter og hvor slutter Guds rike? Hva er mennesket, og hvordan kan det bli en friere borger? Hva har kjærlighet og ekteskap med hverandre å gjøre?” (<http://www.spiegel.de/>; lesedato 30.10.12) Dikteren

Heinrich Heine kalte henne for “universets mest åndfulle kvinne”. Det er bevart mer enn 6.000 brev fra hennes korrespondanse med nesten 300 personer (<http://www.spiegel.de/>; lesedato 30.10.12).

Fanny Lewald skrev bestselgerromanen *Jenny* (1843) og brukte deler av inntekten til å etablere en litterær salong som ble treffpunkt for revolusjonære tyske intellektuelle i årene rundt 1848 (Heyden-Rynsch 1992 s. 177-178). Lewald var feminist, og mange dagsaktuelle politiske saker ble drøftet. Diskusjonen fikk et “profesjonelt” preg som salongene på 1700-tallet ikke hadde hatt. Diskusjonene ble stadig mer intolerante, mindre forsonende, mindre preget av nysgjerrighet og galanteri (s. 182-183).

Marie d’Agoult og forfatterinnen George Sand hadde en felles salong (Heyden-Rynsch 1992 s. 192). Den franske kvinnen Aglaé Sabatier holdt salong i Paris midt på 1800-tallet, der blant andre berømteter som Charles Baudelaire, Gustave Flaubert, Théophile Gautier og brødrene Goncourt hadde et tilholdssted (Aguettant 1957 s. 16). I siste halvdel av 1800-tallet var Marguerite Charpentiers salong i Paris kjent for å samle ikke bare forfattere, men komponister og bildekunstnere (Barbier 2007 s. 279). Den franske symbolistiske poeten Stéphane Mallarmé hadde salong i Rue de Rome i Paris (Minder 1968 s. 24).

En tysk forsker oppgir disse kvinnene som ledere av salonger på 1700-tallet og delvis over på 1800-tallet: Mary W. Montagu i England, Madame de Staël og Marie d’Agoult i Frankrike og i Tyskland de tre kvinnene Henriette Herz, Rahel Levin-Varnhagen og Dorothea Schlegel (Faulstich 2002 s. 23). “Gjennom størsteparten av historien har kvinner med ideer og ambisjoner måttet benytte uformelle og private arenaer for å sette sine tanker ut i livet. [...] Salongene var deres scene og universitet, et sted de kunne markere seg som lærde og oppvakte. [...] Filosofen Arthur Schopenhauers mor, Johanna Schopenhauer, var en av de viktigste salongvertinnene i Weimar i Tyskland, en kvinne av borgerskapet som etter hvert opparbeidet seg en celeber omgangskrets. Goethe var en av hennes faste gjester. [...] Også encyklopediredaktøren Jean d’Alembert var sønn av en salongvertinne, forfatterinnen Madame de Tencin. [...] Både revolusjonslederne og Napoleon fryktet at salongene skulle bli et arnested for opposisjonelle grupper” (Inger Merete Hobbeldstad i *Dagbladet* 18. mai 2010 s. 56-57).

Den polske dikteren Ludwik Kropiński’s følelsesladete roman *Adolphe og Julia* (1810) fikk kvinner til å besvime da han leste fra den i salongene (Herman 1963 s. 128-129). Den franske forfatteren Benjamin Constant trykte sin roman *Adolphe* (1816) fordi han var blitt lei av å lese den høyt i salonger (Gouhier 1967 s. 13). Constant skrev i et brev i 1816 at han hadde lest *Adolphe* høyt femti ganger i Frankrike, og en gang leste han

den fire ganger høyt samme uke i London etter oppfordring fra noen engelskmenn som hadde hørt han i en fransk salong (sitert fra Gouhier 1967 s. 112).

Lord Byron (George Gordon Byron) var sikker på at hans lange dikt *Childe Harold's Pilgrimage* (første del ble publisert i 1812) skulle bli en fiasko i den britiske litterære offentligheten. Noen utdrag av diktet ble lansert for lady Caroline Lamb – kjent for sin litterære salong og sin litterære smak – og i noen andre salonger. Lamb ble begeistret for det hun leste, og dette bidro mye til den litterære suksessen Byron opplevde (Maurois 1930 s. 217-218). I lady Hollands salong snakket Byron om sine incestuøse tilbøyeligheter, og sitt forhold til søsteren (Maurois 1930 s. 306).

“Den dansk-norske Christiane Koren (1764-1815) dannet en slags salong som møttes på Hovind et par mil nord for hovedstaden og i Drammensområdet. Den såkalte Hovind-kretsen besto av kvinner og menn som senere fikk betydning for norsk kultur- og litteraturhistorie. Koren sørget for å holde kretsen samlet som en mor i en storfamilie. Hun ble kjent som Mor Koren, som samlet sine “sønner” og “døtre” i et kulturelt fellesskap. Mellom møtene deres med opplesning, samtaler og musikk holdt de kontakten med brevskrivning og dagbøker. Koren skrev dramaer og dikt, men mest dagbøker som hun sendte rundt i kretsen.” (Aamotsbakke og Knudsen 2008 s. 106)

Russeren Alexander Gribojedov skrev komedien *Ulykken ved å være for åndfull* (1824), men den ble forbudt av tsarens sensur, og forfatteren måtte nøye seg med å lese fra stykket i salongene (Gourfinkel 1956 s. 157).

Den russiske dikteren Jewgenja Rostopochina hadde en salong i St. Petersburg der Leo Tolstoj var fast gjest. Hun kritiserte tsarregimet, og satt en periode i fengsel. I disse liberale russiske salongene var det ikke uvanlig at spioner prøvde å få innpass som vanlige deltakere (Heyden-Rynsch 1992 s. 173). Den meste berømte russiske salongkvinnen var fyrstinne Sinaida Wolkonskaja, som hadde et praktfullt palass i Moskva. I tillegg til å lede sin salong var hun forfatter, komponist og amatør-operasanger, og skrev en opera på italiensk. Hun arrangerte diktopplesningskvelder (hun likte Aleksandr Pusjkins diktning spesielt godt), musikkframføringer med italienske operaensembler og teaterforestillinger (Heyden-Rynsch 1992 s. 174). Den polske dikteren Adam Mickiewicz skrev om Wolkonskajas salong: “Det var et enormt rom i klassisistisk stil, hvitt, med greske søyler og greske skulpturer. Den ene enden var biblioteket, med bøker i empire-glasskap; der var verkene av Voltaire, Rousseau, Chateaubriand, André Chenier, bøker av Bernardin de Saint-Pierre, Madame de Staël og mange andre, nyere og eldre franske og engelske forfattere. De Vigny og de Musset innehadde en framskutt stilling i det første bokskapet sett fra vinduet, og Byron likeså.” (sitert fra Heyden-Rynsch 1992 s. 174)

Alexej Olenin var i første halvdel av 1800-tallet leder for det offentlige biblioteket i St. Petersburg, og lagde sin egen private, litterære salong, der russiske intellektuelle to ganger hver uke møttes i Olenins elegante hus for å diskutere (Heyden-Rynsch 1992 s. 171-172). Slike salonger hadde en tydelig politisk undertone. Mange av deltakerne var politisk liberale. Det politiske målet var en altomfattende sosial harmoni på grunnlag av økt dannelse i befolkningen (Heyden-Rynsch 1992 s. 172).

“Inne i det som i dag er den rumenske ambassaden i Paris, i Palais de Béhague ligger Salle Byzantine. Den ble skapt av grevinne Martine de Béhague, som holdt salong der på slutten av 1800-tallet, eller kanskje det er mer treffende å si at hun innredet salen som et privatteater. Der omgikkes navn som Adolphe Appia, Isadora Duncan, Marcel Proust, Sarah Bernhardt og Auguste Rodin – blant andre.” (Dagbladet 8. mai 2013 s. 44)

Salongvertinnen Juliette Adam skrev stridsskriftet *Antiproudhonske ideer om kjærligheten, kvinnen og ekteskapet*, der hun hevdet at et folks sivilisasjonsnivå er avhengig av hvor fritt kvinnene fikk utfolde seg (Heyden-Rynsch 1992 s. 195). Den franske anarkisten Pierre-Joseph Proudhon hadde hevdet at kvinner ikke var sosiale vesener i samme grad som menn. I sin praktfulle bolig lot hun bygge et privatteater. Henne skjønnhet ble en legende. Den tyske komponisten Giacomo Meyerbeer sendte henne hver dag fram til sin død en fiolbukett (s. 196). Den kvinnelige franske arkeologen og forfatteren Jane Dieulafoy, en nær venn av Juliette Adam, innredet sin egen salong som en orientalsk praktsal med persiske tepper og palmer, men foretrakk at samtalene holdt et akademisk høyt nivå (Heyden-Rynsch 1992 s. 197).

Den franske prinsessen Mathilde Bonaparte var en stor mesen og holdt en salong i Paris der blant andre Théophile Gautier, brødrene Goncourt, Hippolyte Taine, bakteriologen Louis Pasteur og ingeniøren Ferdinand de Lesseps bar gjester (Heyden-Rynsch 1992 s. 185). Gustave Flaubert spilte av og til bajas i salongen hennes, og Guy de Maupassant fikk under en sammenkomst i salongen et sammenbrudd som gjorde at han måtte sendes til et galehus (s. 186-187). Den franske staten gikk til rettsak mot Flaubert etter at han hadde publisert romanen *Madame Bovary* (1857), på grunn av påstått usedelige beskrivelser i boka. Flaubert kunne i perioden som rettsaken pågikk støtte seg på prinsesse Mathilde og hennes salong (Joch og Wolf 2005 s. 169). Forfatteren Théophile Gautier fungerte som en slags rådgiver for prinsessen, og hadde som oppgave å invitere talentfulle diktere og andre løfterike personer (Joch og Wolf 2005 s. 161). Til gjengjeld sørget prinsessen for at Gautier fikk inntekt å leve av.

Den franske skandaleforfatteren Rachilde (kunstnernavn for Marguerite Eymery) hadde en salong som bidro til å gjøre symbolistiske diktere og dekadansforfattere kjent i offentligheten (Heyden-Rynsch 1992 s. 200). Forfatteren Alfred Jarry leste fra

Kong Ubu i hennes salong. Rachilde var en av dem som tidligst oppdaget talentet til og oppmuntret den franske forfatteren Colette (Sidonie-Gabrielle Colette).

Den franske politikeren Léon Gambetta fikk før valget i 1877 både sosial prestisje og økonomisk støtte fra den salongen han tilhørte (Martin-Fugier 2003 s. 58). Den franske forfatteren Pierre Loti fikk støtte fra de to salongene han frekventerte til å bli valgt til Det franske akademiet (Martin-Fugier 2003 s. 146).

På begynnelsen av 1900-tallet var det de litterære salongene til Madame de Loynes og Madame Arman de Caillavet som var de ledende i Paris, begge med et borgerlig (ikke-adelig) preg (Chastenet 1951 s. 61). Den første av dem het Jeanne Detourbet før hun ble gift. I Madame Arman de Caillavet (født Lippmann) sin salong var forfatteren Anatole France en hyppig gjest. Hun oppfordret han ofte til å lese eller fortelle høyt (Chastenet 1951 s. 63). Madame Arman de Caillavet skrev også tekster selv, men i skjul. Det var hun som skrev forordet til Marcel Prousts debutbok *Gleden og dagene* (1894), men signerte forordet med Anatole Frances navn (Chastenet 1951 s. 63). Andre franske salonger i denne perioden var f.eks. de hos Madame de Pierrebouurg, Madame Bulteau, Madame de Saint-Victor (hennes salong var en slags arvtaker etter salong Aubernon), Madame Lucien Muhlfeld, Madame Straus, Madame Ménard-Dorian, Madame Aurel, frøken Rachel Boyer, og Judith Gautiers salong.

Den tyske maleren Sabine Lepsius ble sterkt influert av filosofen Georg Simmels tanker om en “kvinnelig kultur”, og dette preget hennes salong (Heyden-Rynsch 1992 s. 181). Hennes salong endret etter hvert karakter til å være en litterær klubb for fans av dikteren Stefan George. George leste høyt egne dikt. Ved den første opplesningen i 1897 var Rainer Maria Rilke og Lou Andreas-Salomé til stede. Georges dikt “Blå time” fungerer som et minnesmerke over Lepsius’ salong.

“Berta Fanta (née Sohr) came from an assimilated, well-to-do Jewish family living in the small town of Libochovice (Libochowitz), near Prague. She was an intellectual who hosted a famous philosophical salon. The gatherings that took place in the Fanta family’s home over the two-decade period before World War I were attended by professors at the German university in Prague, including Albert Einstein and Christian von Ehrenfels; intellectuals of the younger generation, such as Franz Kafka and Max Brod; and occasional visitors, such as the anthroposophist Rudolf Steiner. Topics for discussions at Fanta’s salons went beyond the works of philosophers who were part of the official German canon, such as Kant and Hegel. The ideas of Bernard Bolzano and Franz Brentano, who were particularly influential in Prague, were explored as well. Islam was another frequent topic of conversation. The most active participant in the circle was Hugo Bergmann, who married Fanta’s daughter, Else, and later became the first rector of the Hebrew University in Jerusalem. Gatherings at the Fantas were also

devoted to scientific and literary topics.” (http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Fanta_Berta; lesedato 15.01.16)

En av deltakerne i Fantas salong skrev: “Hadde bare ikke denne krigen kommet! Hadde vi bare kunnet fortsette vårt lykkelige liv fra før 1914!” (sitert fra Neuhaus og Holzner 2007 s. 276). Georg Gimpl har gitt ut boka *Fordi selve jorden brenner her: Fra Berta Fantas Praha-salong (1885-1918)* (2000; på tysk).

I den franske forfatteren Marcel Prousts store romanserie *På sporet av den tapte tid* (1913-27) inngår beskrivelser av Paris-salonger, bl.a. er salongen i romanen *Veien til Guermantes* (1920) basert på grevinne Élisabeth Greffuhles salong (Heyden-Rynsch 1992 s. 183). Greffuhle arbeidet for et fredfullt, forent Europa, og besøkte både tsar Nikolaus 2. i Russland og keiser Wilhelm 2. i Berlin (Heyden-Rynsch 1992 s. 184). Greffuhle likte å snakke om intime forhold, blant annet om den ulykkelige kjærligheten til sin egen ektemann. Hun var svært interessert i utenrikspolitikk, og fikk hver uke tilsendt en side eller to med notater fra to ansatte i utenriksdepartementet, med informasjon også om svært fjerne land (Martin-Fugier 2003 s. 313). Ektemannen bebreidet henne for å opptre som en offentlig person. Noen politikere brukte hennes og lignende salonger til å møte diplomater og parlamentarikere uoffisielt (s. 314). Élisabeth Greffuhle er i ettertid også kjent for i 1899 å ha bidratt til å få i stand den første framføringen i Paris av den tyske komponisten Richard Wagners opera *Tristan og Isolde*, senere bidro hun til at Richard Strauss’ *Salomé* ble satt opp i Paris (s. 317-318). Grevinne Greffuhle ledet i 1906 en kampanje for at kvinner i teatersalene skulle bruke små hatter som ikke hindret andre tilskuere i å se hele scenen (s. 322). Proust frekventerte en rekke parisiske salonger gjennom sin karriere, og ble av noen oppfattet som en snobb og en dandy. Etter 1. verdenskrig hadde den franske “la Belle Époque” fått et “forhistorisk” preg (Martin-Fugier 2003 s. 151).

Greffuhle hadde en stor kunstsamling, og hennes salong ga deltakerne mulighet til å se kunst, bl.a. originalverk av Gustave Moreau (Yoshikawa 2010 s. 17). Også andre salonger var fulle av kunst som ikke kunne ses i offentlige gallerier og som deltakerne dermed hadde en eksklusiv tilgang til å se.

Franske Geneviève Straus hadde en litterær salong. Hun var fascinert av teater som kunstart, og inviterte kjente skuespillere til sin salong, bl.a. Sarah Bernhardt som resiterte dikt av Anna de Noailles (Martin-Fugier 2003 s. 309). Operasang og dans forekom også i hennes salong. Strauss fikk også renommé for å lese alt som ble utgitt av fransk litteratur (s. 310).

Den polsk-franske pianisten Misia Sert hadde salong i Paris etter 1. verdenskrig. Hun inspirerte diktere, musikere og malere, bl.a. Renoir, Picasso, Proust og Stravinskij

(Martin-Fugier 2003 s. 159). Den franske psykoanalytiker Jacques Lacan var en av gjestene i Marie-Laure de Noailles' salong (Heyden-Rynsch 1992 s. 220).

Petra Wilhelmys bok *Berlin-salongen i det 19. århundre (1780-1914)* (1989) deler inn i litterære, (billed-)kunstneriske, musikalske og politiske salonger. De fleste salongene klassifiseres som litterære. Boka har et stort register over deltakere/gjester i de ulike salongene.

I løpet av 1700-tallet endret forholdet mellom den private og den offentlige sfæren seg. Mye av det som på 1600-tallet foregikk i private kretser, var på 1800-tallet flyttet ut i den offentlige sfære. Private diskusjoner om religiøse, moralske, politiske og litterære spørsmål gikk over i offentlige publikasjoner (f.eks. i aviser) med meninger og synspunkter (Martin-Fugier 2003 s. 330). Den personlige samtalen tête-à-tête, den tette dialogen og den halvveis hemmelige utvekslingen i privatsfæren ble redusert samtidig som offentlighetssfæren bredte seg ut. Den franske kvinnen Marguerite-Louise Ancelot publiserte i 1858 boka *Paris' salonger: Sluknede ildsteder*, der hun ikke hevdet at salongene for aristokrater, advokater, malere og andre grupper hver for seg hadde dødd ut, men at salongene der alle disse gruppene omgikk *hverandre* hadde forsvunnet. De ekte salongene samlet ulike personer fra ulike samfunnsgrupper og yrker under ledelse av ideene om likeverdighet og "l'esprit" (gjengitt etter Martin-Fugier 2003 s. 331).

Det såkalte "Ulvik-parlamentet" var en salong i Ulvik i Hardanger i årene 1830-50. Ulvik var da en fattig og nesten veiløs bygd. På den lille gården Holmen bodde Catharine Kølle, som etter farens død drev gårdsbruket sammen med sine to søstre. Kølle inviterte lensmannen, prestefamilien og noen bønder i nærområdet til Holmen på søndager etter kirketid. Etter hvert samlet både menn og kvinner seg på gården hver søndag når hun ikke var ute på sine lange reiser til fots (inkludert to ganger i Italia). I hennes salong var høytlesing og diskusjoner hovedaktiviteten, men sirkulasjon av bøker, magasiner og aviser var også viktig. Formen var uhøytidelig, og det var rom for både dans og sang, men Kølle ville også gjerne at andre skulle dele hennes meninger og vurderinger. Hun var en intellektuelt nysgjerrig kvinne, en "verdensborger" som ville drive smaksdannende opplysningsarbeid. Blant dem hun korresponderte med var noen tyske professorer. Men ikke alle likte hennes virksomhet og synspunkter. En mannlig deltaker skrev senere om hennes salong: "Storthing og Regjering, Konger og Keisere, Parliamenter, Krig og Fred rundt omkring paa Kloden diskuteredes indgaaende, alt muligt behandledes og bedømtes og fordømtes uden Skaansel naar det ikke gik efter Jomfru Præsidentens ufeilbare Mening hvortil det hele Ulviksparliament pligtskyldigst gav sin Stemme".

“Natalie Barney (1876-1972) was probably one of the most fascinating and maddening woman of the 19th and early 20th century. She was a great seductress whose list of conquests sounds like a who’s who of the Belle Époque, Colette, the poet Renee Vivien, the painter Romaine Brooks, Dolly Wilde, the Duchesse de Clermont-Tonnerre, just to name a few. Although her epic love life alone would be enough for a place in the history books, Natalie was much more than just a female Casanova. She was also a writer, playwright, and poet who held a salon for more than 60 years on Paris’s Left Bank, which brought together artists from around the world. Barney was a bridge between the Parisian community and the ex-pats who flocked to Paris particularly after WWI. She was what you might call a facilitator. She also worked to promote women writers by founding a “Women’s Academy” in response to the all-male French Academy.” (<http://scandalouswoman.blogspot.no/2012/05/natalie-barney-american-amazon.html>; lesedato 02.05.13)

“Joan Shenkar described Barney’s salon as “a place where lesbian assignations and appointments with academics could coexist in a kind of cheerful, cross-pollinating, cognitive dissonance.” [...] Even Mata Hari made an appearance at Barney’s salon, hired to dress up as Lady Godiva on a white horse harnessed with turquoise cloisonné before performing one of her Javanese numbers. Natalie would sometimes feature poetry or theatricals written by her or in co-written with her mother. During WWI, the salon became a haven for those opposed to the war, Natalie being chief amongst them. Other visitors to the salon during the ‘20’s included Andre Gide, Anatole France, Jean Cocteau, Thornton Wilder, Sinclair Lewis, Peggy Guggenheim, Nancy Cunard, Rainer Maria Rilke, F. Scott Fitzgerald, James Joyce, and Isadora Duncan. Another American, poet Ezra Pound became a good friend of Barney’s, he met his mistress Olga Rudge at the salon. Several contemporaries including Colette, Djuna Barnes, and Radclyffe Hall created characters based on Barney.” (<http://scandalouswoman.blogspot.no/2012/05/natalie-barney-american-amazon.html>; lesedato 02.05.13)

“Paris from the 1920’s until the Second World War is well documented as a haven for artists and freethinkers. Picasso preferred Paris to Spain, James Joyce preferred it to Ireland. American Sylvia Beach ran her famous bookshop, Shakespeare and Company, and all the great literary names of Modernism – Eliot, Pound, Hemmingway, could be found from time to time visiting the salons and cafes. Less well known is the fact that Paris of this period provided a safe haven for women who wanted to live and love differently. Neither before nor since has there been such a coincidence of time and place and desire – and money. Every rich lesbian in the world seems to have been here – Eva Palmer, heiress to the biscuit fortune. ‘Jo’ Carstairs, who dressed like a French sailor, including tattoos, and who inherited millions from Standard Oil. Wineretta Singer, daughter of the sewing machines, Gertrude Stein and her lover Alice B. Toklas, the painter Romaine Brooks, Bryher, whose father was the richest man in

Britain, and of course Natalie Barney, who became the centre of gay Paris, with her Friday salons at her 20 rue Jacob. [...] Handsome, promiscuous and stupendously rich, Natalie Barney was famous for her Sapphic entertainments. Evicted from her house in Neuilly for staging nude dancing in the garden, she established a salon at her new house on the Left Bank where women could kiss and canoodle, and where men were admitted very much as second-class citizens. [...] The poet Renee Vivian and French icon and writer Colette, were regulars at the salons. Colette wrote to Natalie ‘My door and my arms are always open to you.’ ” (<http://arlindo-correia.com/060605.html>; lesedato 06.01.17) Den britiske franskspråklige dikteren Renée Vivien reiste på begynnelsen av 1900-tallet til den greske øya Lesbos for å grunnlegge en “poesi- og kjærlighetsskole for lesbiske” (Neuhaus og Holzner 2007 s. 382). “Pierre Louys’s sensual “Songs of Bilitis” and Sappho’s evocative poems about women-love influenced Renée’s poetic style. Sappho, in particular, became an icon for Renée – she translated the work of Sappho into modern French, and even traveled with Natalie to Lesbos in an attempt to revive a women’s artist colony on the island.” (http://www.sappho.com/poetry/r_vivien.html; lesedato 15.12.16)

Den irske forfatteren Oscar Wildes mor Jane Wilde flyttet til London “sikkert for å være i nærheten av sin etterhvert berømte sønn Oscar, og for å dyrke de skjønne kunster. Hun åpnet en litterær salong i sitt hjem og der vanket den unge Bernhard Shaw og den unge William Butler Yeats som begge var nykommere i London, og her fikk de møte tidens litterære størrelser.” (Otto Nes i *Bokvennen* nr. 3 i 1995 s. 28)

Marie-Louise Bousquet var redaktør for den franske utgaven av det amerikanske motemagasinet *Harper’s Bazaar* på 1920-tallet, og hadde sin egen salong hver torsdag, der blant andre forfatterne André Gide, François Mauriac, Jean Giraudoux og Julien Green var blant de besøkende (Martin-Fugier 2003 s. 150). Medlemmene i Bousquets salong hadde en stor del av æren for at Paul Valéry ble valgt inn i Det franske akademiet i 1925.

De to amerikanerne Gertrude Stein og Alice B. Toklas skapte i sitt hjem i Paris “en litterær salong med stamgjester som Ernest Hemingway, Paul Bowles og Thornton Wilder, samt malere som Picasso, Matisse og Braque” (Thomas Berg i *Morgenbladet* 15. – 21. juni 2007 s. 34). “I sin tid var Alice B. Toklas mest kjent som “venninnen”, “medhjelperen” eller “den nære vennen” til Gertrude Stein. [...] Deres hjem i Paris var en av de viktigste litterære og kunstneriske salongene i sin tid. Ikke bare Picasso, men også Matisse, Braque og Hemingway kom hit for å diskutere kunst, og ikke minst for å spise og drikke. (Hemingway var spesielt glad for at det var gratis.)” (*Dagbladets Magasinet* 27. oktober 2007 s. 78)

“I mellomkrigsårene underholdt hun og partneren Alice B. Toklas alle fra Pablo Picasso og Henri Matisse til Ernest Hemingway og James Joyce. [...] Det var nemlig

aldri Gertrude selv som hadde ansvar for at gjestene i salongen fikk and i appelsinsaus, skilpaddesuppe eller helstekte dueunger med trøfler. Kjøkkenet var helt og holdent Toklas domene. Det skarpe skillet gjaldt ikke bare for samboerne selv, men også for de besøkende, noe flere av gjestene reagerte negativt på. Mens mannfolkene diskuterte kunst, litteratur og politikk med Gertrude i salongen, måtte damene pent holde seg i et separat rom sammen med Alice for å konversere om pyntelige temaer som mote og matlaging.” (*Morgenbladet* 31. mars – 6. april 2017 s. 62)

Franske Paulette Nardal kom opprinnelig fra den karibiske øya Martinique. I mellomkrigstida etablerte hun og hennes søstre en salong like utenfor Paris som fungerte som et samlingspunkt for karibiske og afrikanske diktere og andre intellektuelle fra de franske koloniene (Kesteloot 2001 s. 62). En av forfatterne som deltok i salongen, var afroamerikaneren Langston Hughes (Kesteloot 2001 s. 63).

Den tysk-britiske sosiologen Norbert Elias var deltaker i den tyske sosiologen Marianne Webers salong, der han blant annet holdt foredrag om gotisk arkitektur (Heinich 2001 s. 17).

Salongenes undergang skyldtes blant annet hangen til spesialisering som gjorde at eksperter ville ha eksperttilhørere (Heyden-Rynsch 1992 s. 227). Dessuten kunne salongmenneskene drive lediggang og ødsle sin tid, men dette ble stadig mer problematisk i et samfunn der idealet var det nyttige og profitable (Martin-Fugier 2003 s. 340). Den franske litteraturkritikeren Charles Augustin Sainte-Beuve kalte salongkulturen “et liv i lediggang og samtale” (siteret fra Martin-Fugier 2003 s. 329). I salongene spilte ikke penger noen rolle, “kun ånd og talent” (Louis Pauwels siteret fra Martin-Fugier 2003 s. 340).

Den franske romanforfatteren Émile Zola hevdet i 1880 at salongkulturen ikke lot seg forene med et demokratisk samfunn der hver forfatter har økonomisk uavhengighet og sin personlige verdighet (Martin-Fugier 2003 s. 333). Han hevdet at salongene langt fra å stimulere en forfatters skapende evner, i stedet drepte skaperevnen. Også andre forfattere på slutten av 1800-tallet oppfattet salongbesøk som bortkastet tid og skadelig for deres kreativitet. Zola latterliggjorde salongkvinner som “har lest sine klassikere, slik andre har lært å spille piano” (siteret fra Martin-Fugier 2003 s. 334). I et intervju i 1891 uttalte den franske forfatteren Anatole France at de nye naturalistiske romanene ikke egnede seg som konversasjonstema for kvinner i salongene. Disse romanene inneholdt ikke subtile kjærlighetshistorier eller det psykologiske raffinementet som salongkvinnene satte pris på (gjengitt etter Martin-Fugier 2003 s. 339). Salongkulturen var først og fremst interessert i psykologi, i menneskets sjel liv (Martin-Fugier 2003 s. 342).

Den franske forfatteren og filosofen Julien Benda skrev om de franske salongene i perioden 1900-1914: “Man tilbringer ikke ustraffet mange timer (og hvor mange er det når det er en daglig rutine?) med automatiserte høfligheter, tilfeldige uhøfligheter, politiske klisjeer uten enhver kritikk, forgapelse i hykleri, sladder, floskler som blir oppfattet som fornuft, en systematisk motvilje mot å tematisere noe som helst problem.” (sitert fra Martin-Fugier 2003 s. 336) Benda hevdet at salongmenneskene ble forent av “et spesielt behov for å føle” (sitert fra Martin-Fugier 2003 s. 342).

“DDR-forfatteren Sascha Anderson blev ansigtet på en oprørske litterær generation i arbejderrepublikkens sidste dage. Da hans Stasi-forræderi kom frem i offentligheden, blev han en sort plet på deres eftermæle. [...] Ekkehard Maaß ved om nogen, hvordan det føles. Citeret flere gange for ordene “Vennebedrag er i mange andre samfund lig døden,” har han aldrig lagt skjul på skuffelsen over sin tidligere kollegas bedrag. Maaß, der er musiker samt stifter og leder af det Tysk-Kaukasiske Selskab, hvor han blandt andet rådgiver tjetjenske flygtninge, startede i 1978 en litterær salon, der kom til at få en afgørende rolle som samlingspunkt for den østberlinske, kulturelle undergrundscene. Her charmerede og imponerede Anderson sig hele vejen ind i kernegruppen af digtere, malere, musikere og andre kreative. Og her, selvsamme sted, godt ti år efter, skuffede og forrødte han sig ud af den igen. [...] [Maaß] ser litteratursalonen og den bevægelse, den støttede op om, som et vigtigt skridt mod Murens fald, mod noget meget mere betydningsfuldt end en spion fra DDR. Et opgør, Sascha Anderson viste sig at være en falsk del af. [...] Hvorfor nævne Anderson på sin reklameflyer for litteratursalonen? Det siger næsten sig selv på dette stadie af fortællingen. Fordi man må følge jungleloven. Man må spille med, selvom spillet er blevet kedeligt. Og Anderson er lig med omtale. [...] Mange forbinder naturligvis undergrundscenen i Prenzlauer Berg med myten Anderson, så det har jeg før brugt som reklame. [...] Og at glemme ham fuldstændig kan man trods alt heller ikke, erkender Maaß, han var jo altså en del af scenen og salonen. Egentlig kan man vel se ham som et billede på DDR og de bitre minder, der også følger med.” (Maja L. Pedersen i <http://atlas-mag.dk/kultur/janusansigtet-alle-taler-om-uden-ville-det>; lesedato 23.08.18)

Lyrikeren Cecilie Løveid har blitt kalt “aristokratisk. Det kan skyldes hyppigheten av dedikasjoner og raffinerte, snedige formuleringer som ble dyrket i litterære salonger.” (*Morgenbladet* 4. – 10. mars 2011 s. 38)

“Gert Nygårdshaug har det siste halvannet året invitert leserne hjem til litterære salonger i sitt private bibliotek. - Husk at det å være forfatter er et veldig ensomt yrke. Du blir så usosial og sær at det ikke er måte på, sier Nygårdshaug til Drammens Tidende. [...] Etter sist helgs salonger har drøye 300 fans tilbrakt en aften hos forfatteren fra Lier. De drikker vin og spiser ost. Spankulerer hagelangs. Hører

forfatteren berette om tidligere bøker, pågående prosjekter og kommende utgivelser.”
(<http://www.dt.no/kultur/kultur/suksessforfatteren-som-byr-pa-seg-selv/s/2-2.1748-1.8409365>; lesedato 11.04.16)

“I Frankrike har [...] Emmanuelle de Boysson nylig utgitt sin tredje historiske roman, om 1700-tallets *salons littéraires*, hvor hun også dikter inn historiske figurer (maleren Watteau) [...] handler Paris-versjonen *Oublier Marquise* om mektige kvinner.”
(*Morgenbladet* 24. – 30. mai 2013 s. 37)

I den spanske renessanse-dikteren Lope de Vegas komedie *La dama boba* (1613; oversatt til engelsk i 1995 med tittelen *The Lady Nit-Wit*) leder kvinnen Nise en litterær salong i Madrid (Strosetzki 1996 s. 184). Den tyske filosofen og forfatteren Friedrich Schlegels roman *Lucinde* (1799) har salongvertinnen Dorothea Veit som modell for hovedpersonen (Heyden-Rynsch 1992 s. 156). Hun giftet seg senere med Schlegel.

Alle artiklene og litteraturlista til hele leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>